

MARIA-MAGDALENA IONIȚĂ

PRIN CAFENELELE DIN
MICUL PARIS

Cuvânt-înainte de GEORGETA FILITTI

Chiar dacă nu a fost scrisă până acum o istorie a cafenelelor din București, amănunte despre primele asemenea locuri de taifas putem afla din documentatele lucrări datorate strădaniilor celor care s-au aplecat cu stăruință asupra apariției și evoluției urbei de pe Dâmbovița, G. Ionescu-Gion, Constantin C. Giurescu și George Potra.

De la cel dintâi aflăm că prima cafenea cunoscută în București, atestată documentar în anul 1667, în timpul domnului muntean Radu Leon (1664–1669), era proprietatea unui negustor turc, Kara Hamie, „fost oștean (ienicer) în garda palatului împărațesc din Constantinopol”². Ea era situată în buricul târgului, în vecinătatea locului unde se va ridica Hanul „Șerban Vodă”, căruia, mai târziu, construit între 1883 și 1900 după planurile arhitecților francezi Cassien Bernard și Albert Galleron, îi va succeda Palatul Băncii Naționale. George Potra ne lămurește de unde vine numele de cafenea – bineînțeles de la un cuvânt turcesc: „*kahvehane*, *kave-hané*, ceea ce înseamnă local public în care se poate bea cafea după moda turcească, unde oamenii puteau să joace zaruri, table sau ghiordum* și să fumeze tutun, în schimbul unui preț relativ mic”³. Așadar, încă de la începuturile ei, cafeneaua a fost un loc primitiv, de petrecere a timpului într-un mod plăcut, de discuții învăluite în fum, împreună cu prietenii sau cunoscuții, alături cu o cafea aburindă.

De-a lungul timpului, deși comerțul cu cafea și deținerea unor cafenele au rămas apanajul unor negustori turci, armeni, greci sau evrei, această îndeletnicire a fost îmbrățișată și de români.⁴ Așa se face că, pe la 1734, întâlnim mențiunea documentară a prăvăliei lui „Gheorghe cafegiul”. Câțiva ani mai târziu, în 1741, îl aflăm pe un Oprea cafegiul cu prăvălia în apropierea Spitalului Colțea, iar în 1746 și 1755 sunt

---

* Numele unui joc de cărți (din tr. *gördum*).

Instantaneu într-o cafenea de pe vechea insulă
dunăreană Ada Kaleh, către sfârșitul secolului al XIX-lea.
M.N.I.R.

amintiți în documente doi cafegii români, Stanciu cafegiul, în mahalaua Sf. Gheorghe, și Ion cafegiul, fără a fi precizat locul unde-și desfășura comerțul.

Între sfârșitul secolului al XVIII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea crește considerabil numărul cafenelelor din București, fie că este

vorba de cea a lui Ștefan Altântop, îngăduită a funcționa de către domnitorul Alexandru Ipsilanti, „la poarta de sus a Curții domnești”, sau de cea a armeanului Anton telalul, aproximativ în aceeași zonă. George Potra face referire, în a sa lucrare *Din Bucureștii de ieri*, la existența mai multor cafenele după anul 1801, precum cea a lui Baluccioglu, cafeneaua lui Haiverțolu, cafeneaua închiriată lui Hagi Theodosiu Gabrovaliu de văduva deja numitului Altântop, lăsată moștenire soției și fiilor săi care, în 1825, o vând lui Hristea Emanuil Papazoglu.⁵ Înmulțirea numărului cafenelelor, nu numai a celor ca prăvălii de sine stătătoare, dar mai ales a celor ce funcționau pe lângă hanuri sau în băile publice, în care exista o cameră specială unde se servea dulceață și cafea, a generat, din partea autorităților, măsuri restrictive, legate mai ales de discuțiile ce se purtau acolo asupra problemelor politice, cu controlarea acestei chestiuni fiind însărcinați „anumiți slujbași ai stăpânirii”. Constatăm astfel că, încă de la debutul existenței sale, cafeneaua s-a constituit într-un spațiu propice unor discuții și dezbateri pe diverse teme, fie ele chiar și numai politice.

Înmulțirea deținătorilor de cafenele și a celor care comercializau cafeaua – boabe sau măcinată – a avut o urmare benefică pentru aceștia. Și anume, a dus la constituirea lor în breasla cafegiilor, ce-și sărbătorea „patronul și paznicul” la biserica construită de domnitorul Nicolae Mavrogheni (1786–1790) „dincolo de capul Podului

Biserica Mavrogheni, cu hramul „Izvorul Tămăduirii”, unde membrii Breslei cafegiilor din București își aveau patronul spiritual și își păstrau și steagul. M.N.I.R.

Mogoșoaiei”⁶ (Piața Victoriei începând din 1878, după cucerirea independenței de stat a României), aproape de Spitalul Filantropia, cu hramul „Izvorul Tămăduirii”, acolo păstrându-se și steagul breslei.

Începând de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când tinerii fii de boieri, plecați la studii în marile centre universitare ale Occidentului, se întorc în țară de la Paris sau Viena, cu noi și moderne obiceiuri, începând cu îmbrăcămintea, gastronomia, dar și cu o nouă filozofie de viață, desprinsă din studierea și aprofundarea civilizației și culturii occidentale, ca și cu modalități de petrecere a timpului liber, între care cafenelele ocupă un loc aparte, rolul și importanța

Restaurantul și berăria Caru' cu bere a fraților Mircea, imortalizată pe o carte poștală din 1910.
Biblioteca Academiei Române (B.A.R.)

socială a acestora din urmă se schimbă substanțial. Fenomenul este foarte bine sesizat de George Costescu, un împătimit al istoriei capitalei: „Cafenelele, berăriile și cofetăriile din centrul Bucureștilor... erau – ca și cele ale Vienei și Parisului – pe lângă niște localuri de adunare și de siestă ale cetățenilor cu trai mai deosebit, și adevărate focare de viață mai aleasă pentru pătura intelectuală, [care] însuflețeau mai liber activitatea culturală”⁷. Vechile cafenele ce funcționau după moda turcească vor coexista o bună perioadă de timp cu cele care, occidentalizându-se, devin focare de viață spirituală. O categorie intermediară de cafenele cu vad bun și „cu trecere”, situate mai ales în centrul orașului, o constituiau cele pe care proprietarii marilor și modernelor hoteluri, ce au luat locul vechilor hanuri, le-au inclus în componența acestora. În fiecare asemenea hotel exista o sală de cafea, dotată cu biliard, table, domino, dar și cu ziare românești și străine, pentru că aceia care erau găzduiți acolo erau în mare parte negustori, bancheri, zarafi veniți din provincie, dornici să afle noutățile din politică și comerț și să încheie afaceri. În *Bucarest. Manuel du voyageur*, din 1879, sunt menționate, de pildă, Marea Cafenea a hotelului Bulevard – „mare sală decorată, biliard, consumație de primă calitate”⁸, Café française din Pasajul Român, „frecventată mai ales de colonia franceză”, Cafeneaua Labes pe strada Smârdan, care posedă „trei mese de biliard, un restaurant grădina, colecție completă a ziarelor nemțești”,

sau Cafeneaua Cosma pe strada Știrbey Vodă, „foarte frecventată de amatorii de bere”. În afara acestora funcționau o serie de cafenele mai mici, dar selecte, pe lângă hotelurile, restaurantele sau cofetăriile bucureștene precum Regal și Union pe strada Regală, Brenner în Hôtel d’Europe pe strada Stavropoleos, Concordia pe strada Smârdan, Avram pe strada Bibescu Vodă, High-Life, Imperial, Broft și Frascatti, toate pe Calea Victoriei. O descriere a acestora din urmă datează din 1877 și o datorăm ziaristului și scriitorului Dick de Lonlay: „o sală lungă și îngustă, având pereții împodobiiți cu oglinzi; la mijloc se afla o masă mare încărcată cu prăjituri și sticle de lichioruri de tot felul, iar pe margini mese cu tăblii de marmură. Seara, în special, cafeneaua era plină de oameni...”⁹. Din informațiile oferite de Constantin C. Giurescu, în ultimul sfert al secolului al XIX-lea existau în București 100 de cafenele¹⁰, din care multe vor face epocă până la Primul Război Mondial, urmând apoi să-și înceteze activitatea. Într-adevăr, în Ghidul Bucureștilor din anul 1906 era marcată existența în centrul Bucureștilor a doar 14 cafenele¹¹, printre care deja cunoscutele Café de France, High-Life, Kübler – toate pe Calea Victoriei, Union pe strada Regală, mai nou înființata cafenea Bursa de pe strada Doamnei, „loc de întâlnire al comercianților; serviciul efitin și curat; toate ziarele din țară”. Către sfârșitul perioadei interbelice, conform surselor documentare, numărul cafenelelor, mai ales al celor literare

Hotel Bristol din București care, la începutul secolului al XX-lea, găzduia la parter și o cafenea.
M.N.I.R.

apărute începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, scade în capitală, ajungând în 1934, potrivit Ghidului Oficial al Bucureștilor, la doar 15¹², nemaîntâlnindu-se nume cu rezonanță precum High Life, Kübler sau Terasa Oteteleşanu, dispărute deja. Apar în schimb noi cafenele, printre care Wilson pe Bulevardul Brătianu, Regal

pe Bulevardul Elisabeta sau Elite de pe Lipscani, „local rău famat” și centru al „bursei negre”. În ce privește cafenelele literare, ele cunosc o amploare deosebită, transformându-se în renumite cenacluri literare și artistice. Devenite și un fel de centre de presă, în aceste cafenele se făcea adevărata politică de moment și de perspectivă. În acest sens, pe lângă Capșa, care-și trăia încă anii de glorie, se remarcă nou apărutele Café de la Paix și Corso, pe aceeași bătrână Calea Victoriei.

Apariția boemei literare și a cafenelelor care au găzduit-o este considerată de unii dintre teoreticienii ei, ca, de pildă, scriitorul Florentin Popescu, „mai întâi ca un fel de imitare a unor mode venite de la Paris și din alte orașe europene, unde asemenea localuri funcționau de mai multă vreme și se bucurau de o anume celebritate”¹³. Afirmția nu este lipsită de adevăr, având în vedere că această „modă” a fost adusă la noi de scriitorii care, la sfârșitul secolului al XIX-lea și, mai ales, la începutul celui următor, au plecat la studii în marile

Grand Hotel
Boulevard de pe
Calea Victoriei, unde
funcționa, prin 1879,
Marea Cafenea a
hotelului Boulevard.
M.N.I.R.

Hotel Frascati de pe Calea Victoriei nr. 45-47, dotat în 1910, conform reclamei proprii, cu Café-Restaurant-Bain-Grand Sale de Lecture. B.A.R.

centre culturale ale Europei, mai ales la Paris, unde au frecventat intens cele mai renumite cafenele literare din capitala Franței. După opinia criticului și eseistului Emil Manu, poeții simbolști și postsimboliști, printre care cel dintâi este considerat Ion Minulescu, sunt cei care au creat și au populat la început cafenelele literare bucureștene. „Simbolștii – spune el – și-au fixat, printr-o «rechiziție» certă și bine păzită doctrinar, o scenă pe care și-au expus ideile... Scena simbolistă nu e nimic altceva decât cafeneaua, devenită «literară».”¹⁴ Și această afirmație este, fără îndoială, îndreptățită.

Boema nu este, într-adevăr, un fenomen românesc, ea a pătruns la noi ca urmare a modelelor străine, franțuzești mai ales, dar și germane și, mai puțin, italienești și elvețiene, însă ea a fost repede acceptată și, să spunem, înfiată, adoptată de scriitorii noștri cei mai cunoscuți. Ceea ce este cu adevărat important și de necontestat este faptul că România s-a situat printre primele

țări, dacă nu a fost chiar prima țară după Franța, în care s-au manifestat și au excelat boema și cafeneaua literară adiacentă ei. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Bucureștii făceau, încă o dată, dovada deplinei lor integrări în Europa, de astă dată într-o Europă a spiritului, a literelor, mai precis a boemei literare. Istoricii literari s-au pus de acord în privința celor dintâi scriitori care au deschis seria „boemilor literari” la noi. Aceștia ar fi Mihai Eminescu și Ion Luca Caragiale, ei frecventând, sporadic sau repetat, primele cafenele considerate a fi literare, de exemplu Cafeneaua Fialkovski. În perioada respectivă, cafeneaua literară devine o reală și

Café Royal, situată tot pe Calea Victoriei, vizavi de Capșa.
M.N.I.R.

Cafeneaua High-Life, aflată în 1880 la parterul Hotelului Metropol de pe Calea Victoriei din București. B.A.R.

puternică instituție bucureșteană, în care se lansau și se afirmau tinere talente literare, erau respinși veletarii și impostorii în domeniu, se constituiau și se afirmau curente și „castele” literare. Cafeneaua literară care era, după Tudor Arghezi, „o universitate”, iar pentru Ion Barbu (Dan Barbilian), „un cabinet de lucru”, a reprezentat, așa cum afirmă Emil Manu, spațiul unde „s-au formulat toate ideile înnoitoare ale poeziei care a început să devină o față nouă a existenței umane sau, mai exact, a condiției umane”¹⁵.

Întrucât nu există informații documentare care să ne ajute să precizăm cu certitudine care a fost prima cafenea bucureșteană meritând calificativul de

Calea Victoriei,
la 1880, cu hotelul
și restaurantul Luvru,
astăzi Capitol.
În dreapta, hotelul și
restaurantul Capșa.
Muzeul Municipiului
București

„cafenea literară”, le vom specifica pe cele care ar fi putut fi o asemenea instituție. Prima dintre ele, Bruzzessi, unde „se întâlneau cei mai mulți dintre intelectualii timpului”, printre care, ne spune Florentin Popescu, se numărau Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Alexandru Vlahuță și, poate, Alexandru Macedonski, era situată pe Podul Mogoșoaiei, viitoarea Calea Victoriei, la parterul hotelului Orient, pe locul căruia s-a ridicat mai târziu hotelul Splendid. A fost deschisă în 1853 sau 1855, iar proprietarul ei, Francesco Bruzzessi, „fost combatant în oastea lui Garibaldi, refugiat și stabilit la noi”¹⁶, în 1877, „a intrat în politică lucrând la Consulatul Italiei de la București” și și-a vândut afacerea lui Andrei Tripcovici, venit de pe Coasta Dalmației.

După spusele pline de umor, datând din 1899, ale lui Ion Luca Caragiale, lucrurile stăteau astfel: „Odinioară, intelectualii, mult mai puțini la număr ca astăzi, formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei prețioase secte era la cafeneaua Broft – singura rimă posibilă la moft – peste drum de Capșa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acum se află Luvrul de București [hotelul Luvru, n.n.]. Acolo – precum odinioară muzele din Parnas – se adunau intelectualii spre a-și împărtăși înaltele cugetări și inspirațiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin «jvarț» și puțin zahăr, și numită în limba vulgară «capușin»¹⁷, de aici și numele dat lor de „profanii invidioși”, și anume „capușiniști”.

Ca primă cafenea literară ar fi putut fi catalogată și cafeneaua High-Life, deschisă pe la 1880, la parterul hotelului Metropol, situat tot pe Calea Victoriei, „cam pe locul unde astăzi se află fântânile arteziene din fața fostului C.C. al P.C.R.”. Figura centrală a acestei cafenele, unde își desfășura, până la a o face în propria-i locuință, ședințele cenaclului *Literatorul*, era scriitorul Alexandru Macedonski, „una dintre cele mai pitorești figuri ale vieții literare românești de la cumpăna veacurilor XIX și XX”. Victor Eftimiu îi face o descriere cât se poate de realistă acestui Don Quijote coborât din tablou: „Cu mustața cănită și neagră ca pana corbului, cu sfârcurile repezite în sus, cu un cap scheletic aproape și cu obrazul galben și uscat ca pergamentul, poetul purta întotdeauna un «baston cu mâner de argint» și îi plăcea să «peroreze» cu «glasul lui pițigăiat» de primadonă găjăită, dar mai ales să se afle în mijlocul admiratorilor”¹⁸. Răutăcioșii îl porecliseră „Macabronski” din cauza înfățișării sale aproape diabolice, iar Cincinat Pavelescu, unul dintre cei care-i frecventau cenaclul, l-a încondeiat într-una din epigramele sale:

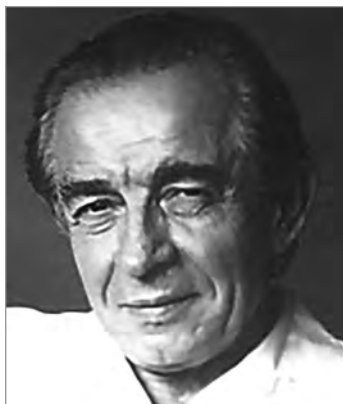
„Maestrul nostru are o boală
Îi plac sticleți. Dar în dulap
Văd colivia că șade goală...
Fiindcă sticleții-i are-n cap!”¹⁹

Hotelul Luvru din București, la sfârșitul secolului al XIX-lea, la parterul căruia funcționase cafeneaua Broft, iar mai târziu, cafeneaua Royal. M.N.I.R.

Dar „cafenelele literare” cele mai cunoscute și recunoscute ca atare, despre care s-au scris multe pagini de literatură memorialistică și a căror atmosferă vom încerca să o reconstituim în capitolele următoare, au fost Fialkovski, Kübler, Terasa Oteteleşanu, Capșa, Corso și Café de la Paix, dintre care astăzi nu mai există decât Casa Capșa, însă cu conținutul și semnificația total schimbate.

Una dintre caracteristicile vieții cafenelelor literare de aiurea, dar și din Micul Paris, cum erau numiți Bucureștii interbelici, o reprezenta consumația pe care o făceau scriitorii în decursul orelor petrecute în acest loc. Ea consta, în principal, din mai multe cești de șvarț și pahare cu apă. Scriitorul Vlaicu Bârna, în a sa carte de amintiri, ne împărtășește ceea ce a aflat, la rândul său, despre secretul pregătirii șvarțului, de la unul din cei trei „garsoni”, Niculae, Niță și Bârsan, „care au servit în ultimii cinci-șase ani de existență ai cafelei Capșa”. Șvarțul, un preparat de cafea importat din Europa Centrală, era un sortiment de cafea neagră, „curățată de zaț prin strecurare”. Secretul

Scriitorul Vlaicu Bârna,
martorul vieții și atmosferei
din mai multe cafenele literare
din București, pe care le-a
cunoscut și frecventat.
Colecția autoarei.

preparării și servirii șvarțului în cafeneaua Capșa i-a fost încredințat lui Vlaicu Bârna de „garsonul” Bârsan: „[...] șvarțul se prepara în cantitate mare, o singură dată pe zi, dimineața, într-un vas de zece sau cincisprezece litri. În apa care fierbea în acel vas se puneau o cantitate corespunzătoare de cafea măcinată mare, ca pentru filtru, și tot pe atâta cicoare. Această fiertură luată de pe foc și strecurată era șvarțul. [...] prețul unui șvarț era derizoriu, 7 sau 8 lei de atunci”²⁰. Interesant este și modul cum era servit șvarțul la Capșa – era adus la masă cald, într-o cupă de metal alb, asemănătoare celor din cafenelele Vienei, pe o tavă, împreună cu o ceașcă albastră de cobalt, zahărul cubic și paharul de apă rece.

